

Revutska A. O.
Smolii L. V.
Burlyay A. P.

Uman National University of Horticulture

MODERN AGRICULTURAL FARM AND THEIR ROLE IN AGRICULTURAL AREAS OF UKRAINE ECONOMY

Summary

Were singled out of causes deterioration of the financial and economic situation of farms, large agricultural and agro-industrial companies. Investigated a number of large scale by size companies through a combination of these reasons were loss-making, concluded preserving of preferential tax landowners. The proposals are given to overcome the economic difficulties of farmers in the short and long term based on the experience of foreign countries.

Key words: economic support farmers, the concentration of production, financial and economic conditions, agricultural holdings, vertically integrated structure horizontally integrated structure.

УДК 351.824.1:338.45:621

Редьква О. З.

Технічний коледж

Тернопільського національного технічного університету
імені Івана Пулюя

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА МАШИНОБУДУВАННЯ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

У статті проведено дослідження стану економічної безпеки машинобудування агропромислового комплексу. Виокремлено основні проблеми, що перешкоджають розвитку машинобудування агропромислового комплексу. Окреслено напрями та заходи, спрямовані на підвищення економічної безпеки машинобудування агропромислового комплексу.

Ключові слова: економічна безпека, управління економічною безпекою, машинобудування агропромислового комплексу, напрями підвищення економічної безпеки машинобудування агропромислового комплексу.

Постановка проблеми. Сучасна економіка характеризується непослідовністю свого розвитку. З одного боку, розвиток економічних відносин накладає свій відбиток на становлення та розвиток машинобудування агропромислового комплексу держави, а з іншого – на його ефективне функціонування та у зв'язку із цим на зростання загальних економічних показників. Звідси – забезпечення економічної безпеки машинобудування агропромислового комплексу є складовою частиною глибоких соціально-економічних перетворень у державі. Успіх економічної стабільності значною мірою залежить від створення оптимальних та стабільних умов для функціонування підприємств машинобудування. Необхідність забезпечення економічної безпеки цих підприємств зумовлюється ще й тим, що впродовж останніх років простежується стрімке падіння частки вищезазначеної галузі у валовому внутрішньому продукті України. Ця проблема носить латентний характер. Окрім того, зниження рівня економічної безпеки машинобудування агропромислового комплексу є загрозою економічній безпеці України. Головною причиною такого стану речей є безсистемність та фрагментарність уживаних заходів. Отже, дослідження проблем забезпечення економічної безпеки машинобудування агропромислового комплексу є вкрай актуальним завданням сучасної науки та практики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми забезпечення економічної безпеки машинобудування розглянуто в працях багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців: Бандурки О.М.,

Безбожного В.Л., Белоусової І.А., Бендікова М.О., Білошкурської Н.В., Боброва Є.А., Борисенко З.М., Варналія З.С., Денисенка М.П., Живко З.Б., Копитко М.І., Матвеева Н.В., Мігус І.П., Ярочкіна В.І. та ін. Щодо розвитку машинобудування агропромислового комплексу, то такі питання розглянуто в працях Тарасова Н.В. Товстоп'ят В.Л., Петрова В.М.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на актуальність та дослідженість даної проблематики, відсутні підходи до здійснення комплексного забезпечення економічної безпеки підприємств машинобудування агропромислового комплексу. Таким чином, у наукових роботах згаданих авторів не повною мірою виокремлено напрями забезпечення економічної безпеки машинобудівного комплексу. Пошук розв'язання окреслених вище проблем свідчить про актуальність та доцільність проведення дослідження в даному напрямі.

Мета статті полягає у виокремленні перспективних напрямів підвищення економічної безпеки машинобудування агропромислового комплексу в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. На формування та розвиток економічного потенціалу та забезпечення фінансової стабільності підприємств машинобудівного комплексу впливає невизначеність розвитку вітчизняної економіки, яка залежить від зміни параметрів розвитку світових економічних процесів [1, с. 426]. Чутливість національної економіки навіть до непомітних коливань кон'юнктури світових ринків є надто високою. Дія зовнішніх

чинників в економіці країни швидко призводить до значних потрясінь промислового комплексу, пригнічуючи діяльність машинобудівних підприємств [2, с. 190]. При цьому нерозвиненість державних напрямів впливу на розвиток економічних процесів через недосконалість інституційного середовища, а також зростання рівня тінізації в ринковому середовищі призводять до послаблення системи економічної безпеки підприємств машинобудівного комплексу, знижуючи ефективність розвитку їх економічного потенціалу. У зв'язку із цим виникає нагальна необхідність у своєчасному визначенні проблем нарощення економічного потенціалу підприємств, від ефективності та успішності розвитку якого залежить зміцнення системи їх економічної безпеки.

Машинобудівні підприємства спеціалізуються на важкому, транспортному, електротехнічному, сільськогосподарському, радіоелектронному машинобудуванні, а також на виробництві устаткування для легкої та харчової промисловості, верстатів і приладобудуванні. У нашому дослідженні основна увага буде зосереджена на діяльності підприємств машинобудування в агропромисловому комплексі.

Світова фінансова криза наклала свій руйнівний відбиток на розвиток національної економіки, загострюючи структурні деформації та пригнічуючи діяльність підприємницького сектора. Розвиток промислового комплексу України відбувається хаотично, без продуманої програми перспективного розвитку та без дотримання пріоритетів із боку держави, що спричиняє структурну перебудову промислового виробництва.

Стійкому розвитку галузі перешкоджає зростання імпорту техніки для сільського господарства, що обмежує обсяги реалізації продукції вітчизняного сільськогосподарського машинобудування та унеможливорює модернізацію виробничих потужностей. Через розгалужену систему дилерських установ, агроторговельних домів, агролізингових компаній у країну ввозиться велика кількість зарубіжних агрегатів. Через нездатність української техніки конкурувати на зовнішніх ринках експортні операції суттєво поступаються імпортом, що проявляється у зменшенні обсягів роботи підприємств сільськогосподарського машинобудування [3, с. 17].

Значними недоліками функціонування машинобудування агропромислового комплексу є знос основних засобів (рис. 1) та використання затратних технологій, що перешкоджає зменшенню собівартості продукції та сприяє зростанню її ресурсомісткості [4, с. 79]. Нині вагомою актуальності набуває необхідність упровадження інновацій, потрібних для технічного та технологічного переозброєння виробництва, що буде сприяти випуску нової модернізованої продукції та стане запорукою ефективного розвитку економічного потенціалу машинобудівного комплексу.

Аналіз показників, відображених на рис. 1, свідчать про значне погіршення стану основних засобів в Україні та відсутність ефективної амортизаційної політики держави. Так, якщо в 2005 р. ступінь зносу всіх основних засобів не перевищував 49,0%, то на кінець 2008 р. він уже становив 61,2%. Починаючи з 2009 р. ситуація лише погіршувалася, що, з одного боку, пов'язано зі світо-

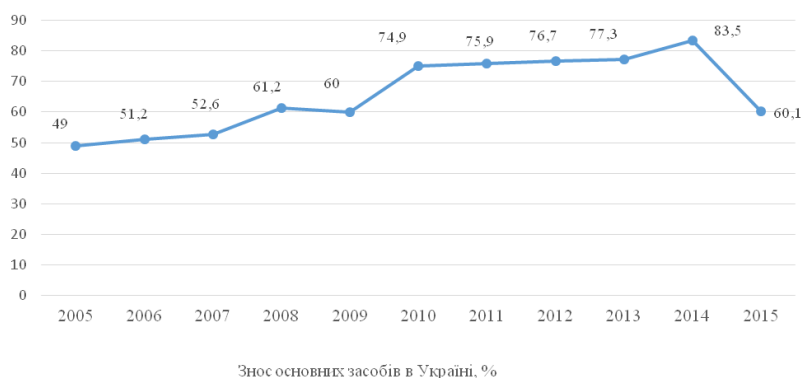

Рис. 1. Ступінь зносу основних засобів в Україні впродовж 2005–2015 рр.

Джерело: складено автором на основі [5]

вою фінансовою кризою, а з іншого – із недолугою податковою політикою держави. У результаті цього на кінець 2013 р. знос основних засобів сягнув 77,3%, що, на нашу думку, є неприпустимим у контексті євроінтеграційних перспектив України. У 2014 р. знос основних засобів становив понад 83% [5]. Деяко покращилася ситуація впродовж 2015 р., коли ступінь зносу основних засобів сягнув лише 60,1%.

Поряд із тим значними недоліками, що гальмують розвиток машинобудування в агропромисловому комплексі, є:

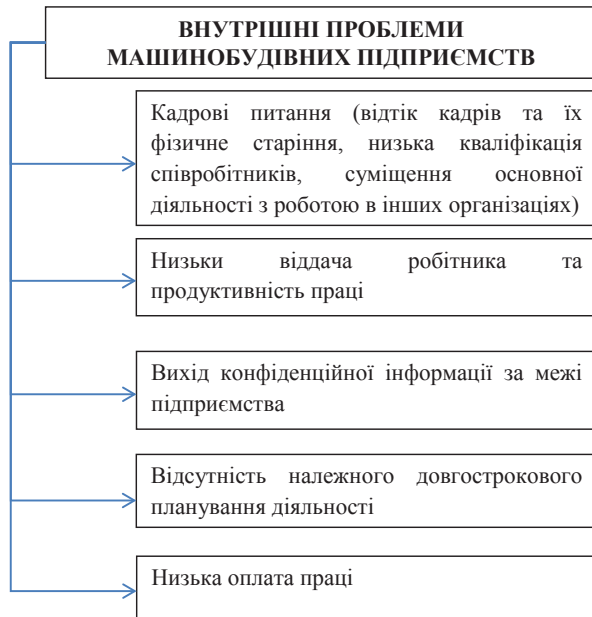
- недосконалість інвестиційно-кредитної системи, що спричиняє вплив власного капіталу;
- зменшення фінансових ресурсів та зниження рівня інноваційно-інвестиційної активності суб'єктів господарювання;
- низький рівень задоволення потреб внутрішнього ринку у продукції вітчизняного виробництва (питома вага експорту вітчизняної продукції металургійного виробництва – більше 60%, машинобудування – більше 50%);
- висока енергоємність виробництва та споживання енергоресурсів, значна частка яких імпортується в Україну;
- відсутність зв'язку між наукою та виробництвом.

Окрім того, підприємства машинобудівної галузі характеризуються низькою інноваційною активністю, основною причиною чого є незначні обсяги фінансування. Лише 20% машинобудівних підприємств визначено Держкомстатом як інноваційно активні [5].

Зауважимо, що в кризових умовах функціонування сучасної економіки Україні суттєво посилилися внутрішні проблеми машинобудування в агропромисловому комплексі (рис. 2).

З огляду на зазначене, ключову роль у забезпеченні економічної безпеки машинобудування агропромислового комплексу повинна відігравати держава. Вважаємо, що одним із найвагоміших пріоритетів державної політики забезпечення економічної безпеки машинобудування є перебудова господарського комплексу, створення дієвої промислової політики, а також формування сучасної прогресивної структури національного господарства та ліквідація диспропорцій між галузевими комплексами. Такі заходи необхідні для збалансування економічної системи, що дало б змогу зменшити хиткість економічної безпеки та її вразливість до кризових явищ. Для досягнення зазначених цілей необхідні комплексна характерис-

тика загальноекономічної кон'юнктури, оцінка системи показників динаміки і загального стану машинобудівної промисловості, їх співставлення в часі (з минулими періодами та майбутніми прогнозами) і просторі (на національному, регіональному та глобальному рівнях).

Рис. 2. Внутрішні проблеми машинобудівних підприємств агропромислового комплексу

Джерело: складено автором

Окрім того, нині вітчизняні машинобудівні підприємства програють конкуренцію іноземним. На це існує низка причин.

По-перше, величезний досвід у сфері створення машин і агрегатів і сучасні технології забезпечують європейським фірмам істотно науково-технічне випередження порівняно з вітчизняними виробниками за якістю, надійністю і довговічністю обладнання, що виготовляється.

По-друге, провідні світові фірми володіють досвідом і можливостями для реалізації проєктів «під ключ», що істотно знижує транзакційні витрати замовника. І останнє, іноземні машинобудівники в змозі виконати замовлення в кредит, під низькі відсотки з відстрочкою платежу на кілька років, що особливо актуально для українських фірм в умовах дефіциту ліквідності. Вітчизняні машинобудівні підприємства такими можливостями і вільними фінансовими ресурсами під ці цілі не володіють. Окрім того, наявність на вітчизняних підприємствах чорної металургії агрегатів відомих іноземних фірм дає їм змогу без особливих труднощів пройти сертифікацію на відповідність міжнародним стандартам [6]. У таких умовах вітчизняним машинобудівним підприємствам доводиться важко.

Для виходу із ситуації, що склалася, необхідно:

- удосконалити галузеву структуру машинобудування, розширити асортимент його продукції за рахунок підвищення питомої ваги галузей, які виробляють товари народного споживання;

- модернізувати машинобудівні заводи, їх технічне переоснащення з використанням сучасних технологій, що дасть змогу значно підвищити якість обладнання та їх конкурентоспроможність;

- налагодити виробництво високоефективних машин і систем для всіх галузей і сфер народного господарства, приладів і апаратів, швидкісної

електронно-обчислювальної техніки нових поколінь, виробництва систем зв'язку, засобів управління, автоматизації;

- орієнтувати машинобудування на вітчизняні підприємства, створювати замкнуті цикли виробництва усередині країни [7].

Отже, управління економічною безпекою підприємства забезпечує результативність діяльності підприємства у цілому в поточному періоді функціонування та в довгостроковій перспективі. При цьому ефективне управління в будь-якій сфері діяльності може здійснюватися лише за умов формування його цілісної системи, яка призначена для вирішення основних завдань управління. Саме тому необхідною умовою забезпечення життєздатності підприємств у ринковій економіці є виокремлення напрямів підвищення економічної безпеки машинобудування агропромислового комплексу.

Управління економічною безпекою за стратегічним, тактичним і оперативним рівнями дає змогу запобігати руйнівному впливу зміни факторів внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства та запобігати зниженню їх до рівня, у межах якого машинобудівне підприємство не може функціонувати без загрози стабільності його діяльності. При цьому особливої важливості набуває проблема вибору пріоритетності серед визначених напрямів розвитку підприємств, відповідності стратегії внутрішньовиробничим процесам, а саме: політиці управління оновленням основних засобів, технічним та технологічним переозброєнням, упровадженням інновацій, системі мотивації та розвитку персоналу, екологічності виробництва [8, с. 199].

Сучасні загрози в діяльності підприємств машинобудування агропромислового комплексу висувають принципово нові вимоги до побудови й організації діяльності систем їх безпеки. Для того щоб протистояти сучасним загрозам і ризикам, напрями підвищення економічної безпеки повинні включати сучасні технології, методи та методики щодо активної протидії всім реальним і потенційним небезпекам та ризикам.

Механізм управління економічною безпекою підприємств машинобудівного комплексу створюється для забезпечення правильного використання всіх захисних заходів для мінімізації (або недопущення) негативного впливу небезпек, загроз та ризиків. Механізм управління проявляється насамперед за допомогою управлінських відносин, реалізованих шляхом використання відповідних методів на основі принципів управління [9, с. 11].

У разі здійснення комплексного забезпечення економічної безпеки машинобудування агропромислового комплексу підприємства матимуть можливість стабілізувати рівень економічної безпеки, який проявлятиметься у протидії впливу дестабілізуючих чинників, що дасть змогу досягнути економічної ефективності, тобто отримати позитивний результат від вкладених ресурсів та виконання дій, яка сприятиме отриманню підприємствами конкурентних переваг та формуванню стабільної позиції на ринку.

На думку Копитко М.І., весь процес комплексного забезпечення економічної безпеки підприємств машинобудівного комплексу побудований на діяльності суб'єктів господарювання із виявлення проявів дестабілізуючих чинників та розроблення заходів їх ліквідації, мінімізації впливу чи попередження настання [10, с. 69].

Поряд із тим важливим напрямом підвищення економічної безпеки машинобудування агропромислового комплексу вважаємо вдосконалення

нормативно-правової бази, яка нині гальмує розвиток інноваційного середовища. Вона має фрагментарний характер і, зокрема:

– не змінює системну податкову політику у цій сфері, що стимулює інновації;

– сформована на основі збереження й охорони, а не розвитку і використання можливостей наукомістких підприємств. Необхідно розробити низку законодавчих актів, у рамках яких позначити передусім можливості податкового стимулювання створення, впровадження і поширення інновацій, а також комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності (системи управління правами на результат науково-технічної діяльності; доступу бізнесу до проектів, які знаходяться безпосередньо у сфері державного відання і відповідальності, а також до новітньої технологічної бази, наприклад нанотехнологій).

Підтримка і регулювання модернізації в машинобудуванні можуть бути орієнтовані на інституційні реформи, в основі яких лежать ідеї ефективного власника з націоналізацією або роздержавленням підприємств, створенням держкорпорацій, зміцненням законності, боротьби з корупцією тощо. Крім того, необхідно передбачити формування механізмів державної підтримки, спрямованих на захист національного виробника на зовнішньому і внутрішньому ринках шляхом:

– створення заходів запобігання недобросовісній конкуренції з боку зарубіжних країн (за фактом демпінгування цін на продукцію вітчизняного виробництва);

– забезпечення конкурентних умов вітчизняного виробника відносно зарубіжних конкурентів (передусім кредитування, забезпечення комплексних послуг і т. д.);

– розроблення механізмів акумулювання бюджетних коштів, що виділяються на підтримку сільського господарства, будівельної галузі і т. д., виключно на закупівлю вітчизняної техніки, а також збільшення ввізних митних зборів на нову і вживану імпортовану техніку [11, с. 39]. Тим самим на державному рівні визначаються контури промислової, інноваційної та науково-технологічної політики в машинобудуванні і формуються сприятливі для модернізації комплексу умови. На рівні регіонів під час формування заходів ініціації модернізації видається необхідним вивчити можливість реіндустріалізації економіки, формування інноваційних форм бізнесу, розробити відповідні програми, а також територіальні закони про інноваційно активну промислову політику.

Очевидною є необхідність формування комплексних програмних підходів до модернізації і підвищення економічної безпеки машинобудування агропромислового комплексу. Дієвим і сучасним методом, що дає можливість досягти високої ефективності машинобудування завдяки раціональному використанню встановлених потужностей і наявних ресурсів, є розвиток виробничих

коопераційних зв'язків. На рівні місцевого самоврядування політика модернізації в умовах кризи повинна бути спрямованою на широке використання потенціалу просторової організації виробництва на основі кластерної інтеграції виробничих і територіальних можливостей. Окрім того, із господарюючими суб'єктами необхідно продовжувати роботу з моніторингу кризових явищ, перепрофілювання кадрового потенціалу, розроблення антикризових програм.

Таким чином, напрями підвищення економічної безпеки машинобудування агропромислового комплексу повинні охоплювати механізми регулювання і підтримки модернізації машинобудівного комплексу з акцентом на оздоровлення економіки. До них насамперед необхідно віднести: 1) активну і багатосторонню діяльність держави, ефективність діяльності відповідних органів управління на різних рівнях; 2) інтенсивність ринкового саморегулювання; 3) формування відносин між підприємствами машинобудування і державою; 4) розвиток системи «державна – наука – освіта – бізнес»; 5) політику великих фінансових структур і банківського сектора.

Раціональне поєднання стратегій модернізації зверху і знизу забезпечить комплексний підхід до вирішення проблем економічної безпеки машинобудування, а отже, дасть можливість сформулювати ефективний механізм стійкого розвитку машинобудівних підприємств. Для використання наявного потенціалу машинобудівного комплексу необхідне формування ефективної структурної політики в машинобудуванні і суміжних із ним високотехнологічних галузях, яка б відповідала сучасним умовам і могла забезпечити системність і багатомасштабність процесу перетворення, що передбачає подальше дослідження та вдосконалення наявних механізмів управління потенціалом машинобудівних підприємств.

Висновки. Основні проблеми нарощення економічного потенціалу машинобудування агропромислового комплексу полягають у: відносній неконкурентоздатності продукції порівняно з продукцією розвинутих країн; непопулярності продукції вітчизняного машинобудівного комплексу на світових ринках та відсутності світових брендів; недосконалості інвестиційної діяльності на більшості підприємств: незначному рівні впровадження розробок науково-технічного прогресу порівняно з потенційними можливостями у виробництво інноваційної продукції; значному рівні зносу основних фондів, значному відставанні стану основних фондів від технологічного рівня розвинутих країн; використанні в роботі застарілих технологічних розробок.

У подальших дослідженнях увагу звернемо на аналіз динаміки виробленої та реалізованої продукції машинобудування агропромислового комплексу.

Список використаних джерел:

1. Штамбург М.В. Особливості економічної безпеки підприємств машинобудівної галузі / М.В. Штамбург // Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму. – 2012. – № 1(5). – Т. 2. – С. 425–432.
2. Судакова О.І. Механізм формування економічної безпеки підприємства / О.І. Судакова // Економіка будівництва і міського господарства. – 2007. – Т. 3. – № 4. – С. 189–196.
3. Карачина Н.П. Функціонування галузі сільськогосподарського машинобудування України та потенціал її розвитку / Н.П. Карачина, А.В. Вітюк, І.В. Гребньок // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка». – 2014. – Вип. 1(42). – С. 16–20.
4. Шабатура Т.С. Проблеми нарощення економічного потенціалу машинобудівних підприємств / Т.С. Шабатура // Інвестиції: практика та досвід. – 2013. – № 9. – С. 77–81.
5. Інтернет-портал Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.

6. Сокотун Г.О. Конкурентоспроможність машинобудівних підприємств України у порівнянні з іноземними / Г.О. Сокотун [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2404>.
7. Лобач В.В. Сучасний стан машинобудування в Україні / В.В. Лобач, М.І. Корнецька [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://intkonf.org/lobach-vv-kornetska-mi-suchasniy-stan-mashinobuduvannya-v-ukrayini/>.
8. Маслак О.І. Управління економічною безпекою підприємства на принципах забезпечення її раціонального рівня / О.І. Маслак, Н.С. Гришко // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2013. – № 1. – С. 198–208.
9. Кириєнко А.В. Механізм досягнення і підтримки економічної безпеки підприємства: автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.06.01 «Економіка підприємства й організація виробництва» / А.В. Кириєнко. – Київ, 2000. – 19 с.
10. Копитко М.І. Комплексне забезпечення економічної безпеки підприємств (на матеріалах підприємств транспортного машинобудування): дис. ... д. е. н.: спец. 21.04.02 «Економічна безпека суб'єктів господарської діяльності» / М.І. Копитко; Університет економіки та права «КРОК». – Київ, 2015. – 478 с.
11. Васюк Н.В. Нарощування потенціалу модернізації підприємств машинобудування / Н.В. Васюк // Економіка: реалії часу. – 2012. – № 2(3). – С. 34–39.

Редька О. З.

Технический колледж
Тернопольского национального технического университета
имени Ивана Пулюя

ЕКОНОМІЧЕСКАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ МАШИНОСТРОЕНИЯ АГРОПРОМЫШЛЕННОГО КОМПЛЕКСА УКРАИНЫ

Резюме

В статье проведено исследование состояния экономической безопасности машиностроения агропромышленного комплекса. Выделены основные проблемы, препятствующие развитию машиностроения агропромышленного комплекса. Определены направления и мероприятия, направленные на повышение экономической безопасности машиностроения агропромышленного комплекса.

Ключевые слова: экономическая безопасность, управление экономической безопасностью, машиностроения агропромышленного комплекса, направления повышения экономической безопасности машиностроения агропромышленного комплекса.

Redkva O. Z.

Technical College
of Ternopil National Technical University named after Ivan Puliui

ECONOMIC SECURITY ENGINEER AGROINDUSTRIAL COMPLEX UKRAINE

Summary

The paper studies of economic security engineering agriculture. Thesis there is determined the main problems that hinder the development of agriculture engineering. Outlined directions and measures aimed at increasing economic security engineering agriculture.

Key words: economic security, economic security management, engineering agriculture, ways of increasing economic security engineering agriculture.